Dr. sc. Anica Bilić, znanstvena savjetnica
u trajnom izboru
Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti
Centar za znanstveni rad u Vinkovcima
abilic@hazu.hr

UDK 821.163.42.09Ivakić, J.
DIO: https://dx.doi.org/10.21857/y26kecg6p9
Izvorni znanstveni članak

STATUSNO SITUIRANJE I KANONSKO POZICIONIRANJE JOZE IVAKIĆA

Joza Ivakić, profesor klasične filologije i slavistike, iskusio je brojne nedaće i tegobe prosvjetnoga djelatnika kao što je, uz ostalo, bilo često premještanje: Zemun (1901. – 1902.), Zagreb (1902. – 1903.), Bjelovar (1903. – 1904.), Karlovac (1904. – 1909.), Vinkovci (1909. – 1911.), Senj i Sušak (1911. – 1915.), Osijek (1915. – 1917.) i ponovo Zagreb (1917. – 1932.). Svoju opskrbljenost konkretnim iskustvom prosvjetnoga djelatnika i neposrednoga rada u nastavi kreativno je iskoristio ugradivši ga u književne reprezentacije likova gimnazijskih profesora i učiteljica te književnim diskursom predočavajući stanje prosvjete u Hrvatskoj prije Prvoga svjetskoga rata i u međuraću.

Književnopovijesna i istraživačka pozornost usmjerena je na likove učiteljica u noveli *Gospodična Jelica* (*Savremenik*, 1908.) i romanu *Kapelan* (1919.) budući da je Ivakić učiteljicama Jelicom i Slavkom Tavrić dao svoj obol književnopovijesnom slijedu kojega je započeo Ivan Perkovac oblikujući lik učiteljice XIX. stoljeća u liku Marte Božić (*Stankovačka učiteljica,* 1871.), nastavili August Šenoa s Brankom Kunovićevom (*Branka*, 1881.), Ksaver Šandor Gjalski s Đurđicom Agićevom (*Đurđica Agićeva*, 1889.) i dr. U romanu *Kapelan* (1919.) donosi kritički osvrt na stanje u školstvu, status prosvjetnoga djelatnika s propitivanjem njegove uloge i misije donoseći cijelu galeriju likova iz gimnazijske zbornice: od produktivnih i reproduktivnih intelektualaca preko poluinteligenata do promašenih intelektualaca koje profesija i društveni položaj ne čine intelektualcima.

U radu se prati dinamičan proces kanonizacije Joze Ivakića kroz učinke književnoga, književnohistoriografskoga, književnokritičkoga, književnoznanstvenoga, kulturnoga i društvenoga diskursa te njegovo pozicioniranje u književnom polju i hrvatskom književnom kanonu.

Ključne riječi: status prosvjetnoga djelatnika; književno polje; kulturni kapital; kanonizacija; hrvatski književni kanon

Portret Joze Ivakića iz mladenačkih dana

Teško se Joza Ivakić (Vinkovci, 1879. – Zagreb, 1932.) probijao kroz život, što posvjedočuje biografska zabilješka u zbirci *Selo i varoš,* objavljenoj 1912. godine: „Jedan dugački niz pregaranja, oskudice, a često i teške bolesti, − to mu je bilo njegovo djakovanje, to mu je bila mladost. Nikada nije okusio, šta je bezbriga, obijesni jogunluk i sva ona poezija mladosti, − to mu nije bilo dano…" (Ivakić 1912: 153). Konstataciju i navod dopunjuje i dodatno potkrijepljuje biografska činjenica da je Joza nezakonito dijete samohrane majke Marije, koja je preminula 1890. kada mu je bilo jedanaest godina te je skrbništvo nad njim preuzeo majčin brat, tj. ujak Luka Ivakić, kovač iz Vinkovaca. Uz neposjedovanje ekonomskoga kapitala, mladi se Ivakić u društvenom polju suočio s nejednakošću zbog čega je odlučio školovanjem aktivirati mehanizme socijalne stratifikacije te se izborom gimnazijske izobrazbe, potom studija klasične filologije i slavistike uključiti u intelektualno polje kako bi obrazovnim kvalifikacijama, kompetencijama i postignućima mogao steći određeni status i konkurirati na tržištu rada u obrazovnom sustavu, koji institucionalno kontrolira dodjelu statusa i određenih privilegija u društvu, odnosno omogućuje ulazak u legitimnu kulturu, vrednovanu, uz ostalo, položenim ispitima i diplomom. U sličnoj se situaciji našao francuski sociolog Pierre Bourdieu (1930. – 2002.), sin poštanskoga službenika skromnih primanja iz maloga provincijskog mjesta Denguin, te ga je iskustvom potvrđen vlastiti sociokulturno inferioran položaj učenika i studenta u obrazovnom sustavu na prestižnom pariškom liceju *Louis le Grand*, potom u elitnoj visokoobrazovnoj ustanovi *l'Ecole normale supérieure* motivirao na razmatranja ovisnosti školskoga uspjeha o socijalnom položaju uvidjevši da znatno bolji uspjeh postižu učenici s većim kulturnim kapitalom. Povezavši socioekonomski status s ukusom pojedinca (Kalanj 2002: 97–113), razvio je, između ostaloga, teoriju polja[1] i pojam habitusa[2] kao analitičke alate svojega teorijskoga sustava te uveo pojmove

---

1 Polja su „autonomni mikrokozmos unutar društvenoga makrokozmosa", društvene strukture obilježene nejednakom razdiobom moći i resursa između povlaštenih i podvlaštenih, poprište borbi društvenih aktera za očuvanje ili promjenu postojećih odnosa snage. Polje je ispunjeno konkurencijskim odnosima među akterima koji moraju imati minimum koncenzusa oko pravila igre u polju. U njemu vladaju mehanizmi kapitalizacije. (Bourdieu 1993: 73; Bourdieu i Wacquant Loic 1992).

2 Prema Bourdieu habitus čine obrasci percepcije, mišljenja, djelovanja, preferencija, ukusa, vještina, navika koji se oblikuju prvotnim ljudskim iskustvima (primarni habitus) te u procesu odrastanja (sekundarni habitus). Habitus je sustav trajnih i prenosivih dispozicija i vrijednosti. Dispozicije su sklonosti određenom načinu percipiranja, osjećanja, djelovanja i

kulturnoga, društvenoga i simboličnoga kapitala.[3] U svjetlu Bourdieuova koncepta polja analizirat ćemo i pratiti proces Ivakićeve inkluzije u intelektualno polje, potom i u književno polje od 1900. do 1932. kada prijelaz iz donjih slojeva u srednji sloj nije bio nimalo lak.

Krnjaš, vinkovačka ulica u kojoj je rođen i živio Joza Ivakić

mišljenja koje svaki pojedinac, najčešće nesvjesno, pounutruje i utjelovljuje ovisno o svojim objektivnim životnim uvjetima i socijalnom položaju.

Habitus podrazumijeva povijest u tijelima, odnosno društvene strukture naše subjektivnosti koje se oblikuju životnim iskustvima. Na habitus utječe spol, etnička pripadnost, obrazovni stupanj, ekonomski status, obiteljsko podrijetlo, društvena okolina. (Bourdieu 1977; Bourdieu 1990).

[3] Bourdieu razlikuje ekonomski, socijalni i kulturni kapital. Socijalni kapital podrazumijeva „sumu resursa, stvarnih ili virtualnih, koji pripadaju pojedincu ili grupi kroz posjedovanje trajne mreže manje ili više institucionaliziranih veza uzajmnoga poznanstva i priznanja". (Bourdieu i Wacquant Loic 1992: 119).

Kulturni kapital podrazumijeva „trajne dispozicije koje pojedinac stječe usvajanjem norma, vrijednosti i znanja u uvjetima klasno ili statusno određene primarne socijalizacije te kulturna dobra i akademske kvalifikacije. Prema Bourdieu, kulturni kapital može postojati u trima osnovnim oblicima: otjelovljenome (trajne dispozicije koje se ogledaju u društvenim vještinama, kulturnim preferencijama, usvojenim znanjima i sl.), objektiviranome (posjedovanje kulturnih dobara poput umjetičkih slika i sl.) ili insitucionaliziranome (akademske kvalifikacije)." (Bourdieu 1986: 241–258). Kulturni kapital. http://struna.ihjj.hr/naziv/kulturni-kapital/25118/

Našavši se bez ekonomskoga kapitala s oskudnim društvenim kapitalom na tržištu rada, Joza Ivakić mogao je ponuditi samo svoju diplomu s filološkim kvalifikacijama kao obrazovni kapital što ga je stekao pohađajući od 1897. do 1901. studij klasične filologije i slavistike u Zagrebu, ali ni to nije bilo lišeno problema s obzirom na lošu pozicioniranost prosvjetnih djelatnika u onodobnom školskom sustavu i općenito intelektualaca koji su submisivni u polju društvene moći te se moraju pokoriti heteronomnom principu dominantnih. Njegov životopis eklatantno oprimjeruje habitus nastavnika sa znatno manje ekonomskoga i puno više kulturnoga kapitala. Gotovo cijeloga života prosvjetni rad bio mu je izvorom financiranja dok mu status književnika nije osiguravao dostatna sredstva za život, a nije mu bio otvoren ni pristup književnom polju s obzirom da dolazi iz provincije i najnižega društvenoga sloja. Proces autonomizacije književnosti i udaljavanje od društvene funkcije nije išao paralelno s profesionalizacijom književnika, što ni danas nije uspješno riješen problem budući da književnici imaju doduše status kulturnih radnika u kulturnoj industriji, ali su povremeni honorari poprilično neizvjestan izvor financiranja u složenoj situaciji koja zahtijeva slobodno vrijeme za pisanje uz uvijet materijalno osigurane egzistencije, potom su zahtjevne promotivne aktivnosti u medijskom i javnom prostoru te predstavljanje književnoga djela kao robe s neizvjesnim plasmanom na tržištu i upitnom ekonomskom vrijednošću, što rezultira prekarijatom. U korespondenciji Joze Ivakića s Brankom Vodnikom, urednikom *Savremenika* i redaktorom izdanja Matice hrvatske, iščitavamo kontinuirano provlačenje pitanja honoriranja književnih tekstova, a uz manjak vremena za književni rad, apostrofiraju se nedostatna finacijska sredstva od profesure, što potkrijepljuje, između ostalih navoda, isječak iz pisma, upućena 11. prosinca 1906. iz Karlovca:

> Molim Vas, da reknete blagajniku društvenom, da mi pošalje honorar za onu novelicu u zadnjem broju. Treba novca za Božić. Čini mi se, da sam Vam pisao, da sam uzajmio od prof. društva 120 kruna; to valja vratiti i tako ja još uvijek moram računati na predujam za ovaj „roman". Kad ga dobijem, onda ću namiriti prof. društvo. Na skupštinu ne ću moći doći s više razloga, a najglavniji je to, što nemam novca, a kad idem u Zagreb na cijeli dan, svakiput potrošim bar 5 for.[4]

[4] Pismo Joze Ivakića Branku Drechsleru/Vodniku, Karlovac, 11. prosinca 1906., Književna ostavština Branka Vodnika. Arhiv Odsjeka za povijest hrvatske književnosti HAZU, Zagreb. Signatura: HR-AHAZU-KN-225.

Posljedice prekarijata indicirale su niz profesionalnih kvalifikativa Joze Ivakića, potvrđenih u monografiji *Književni i kazališni rad Joze Ivakića* sa sveobuhvatnim njegovim profilom, gdje se navodi da je bio gimnazijski profesor, književnik, redatelj, kritičar, prevoditelj, arhivist, dramaturg, scenarist, lektor i pedagog (Bilić 2008: 349). Uz takav profesionalni profil zaključiti nam je da je bio prinuđen mijenjati radna mjesta, obnašati različite dužnosti i obavljati različite poslove od rutinskih do kreativnih, od profesionalnih do priučenih praktično se dokazavši svestranom i stvaralački polivalentnom osobom. Multitasking omogućio mu je iskazati svoje sposobnosti i kreativne potencijale, ali je u konačnici pokazao i štetnu stranu kao tihi ubojica, naime Ivakić je od moždanoga udara preminuo u 53. godini života 6. kolovoza 1932. u Zagrebu.

Hrvatsko pjevačko i glazbeno društvo „Relković"
u Vinkovcima

uz sudjelovanje hrvatskih kulturnih i humanitarnih društava grada Vinkovaca

prireduje:

u nedelju dne 9. listopada 1932. u 11 sati prije podne u velikoj dvorani „Hrvatskog doma" u Vinkovcima

SVEČANU KOMEMORACIJU

u spomen pok. Vinkovčaninu, hrvatskom književniku i dramaturgu Narodnog kazališta u Zagrebu

JOZI IVAKIĆU

sa slijedećim programom:

1. Chopin: **„Nocturno"**, gudalački kvartet H. P. i G. D. „Relković".
2. **„Spomen-slovo Jozi Ivakiću"**, govori hrvatski književnik g. Vladimir Kovačić.
3. V. Bartoš na riječi I. Kozarca: **„Umiranje"**, bariton-solo uz pratnju glasovira, pjeva g. Marijan Magdić.
4. **Odlomak iz Ivakićevog književnog djela** - čita g. Slavko Janković.
5. Gluck: Tužaljka iz opere **„Alkestis"**, pjeva mješoviti zbor H. P. i G. D. „Relković".

U ponedeljak dne 10. listopada 1932. biti će u pol 8 sati u jutro svečane zadušnice u rimo-katoličkoj župnoj crkvi, na kojima pjeva crkveni zbor sv. Cecilije, pod ravnanjem g. Franje Barca.

Poziva se građanstvo grada Vinkovaca, da prisustvuje ovoj žalobnoj svečanosti.

ULAZ BESPLATAN.

Na početku svoje profesionalne karijere Ivakić je u svim poljima u submisivnom položaju s obzirom da nije ekonomskim ni dostatnim društvenim kapitalom znantno participirao u onodobnoj društvenoj strukturi. S obzirom na lošu pozicioniranost u društvenom polju, stupio je u državnu službu 1901., u početku kao suplent, a naslov profesora dodijeljen mu je nakon položenoga profesorskog ispita 1906. Za prosvjetno polje bit će profesionalno vezan gotovo cijeli radni vijek, tek s povremenim prekidima.

Obrazovni kapital i stečena diploma s kvalifikacijama prosvjetnoga djelatnika omogućili su mu osigurati sredstva za život, doduše nedostatna te je mogao posvjedočiti težak položaj prosvjetnih djelatnika kao državnih namještenika uslijed represivnih mjera prosvjetnih vlasti, među kojima su osobnim iskustvom potvrđena česta premještanja u različita, gotovo redovito udaljena mjesta službovanja: iz Zemuna, gdje je radio od 19. III. 1901. do 11. VIII. 1902., premješten je u Zagreb te ondje bio zaposlen do 4. VIII. 1903., potom prelazi u Bjelovar odakle 29. VIII. 1904. dobiva premještaj u Karlovac, gdje ostaje do 8. II. 1909. kada dobiva mjesto profesora prostoručnoga risanja i gombanja u Vinkovcima premda je klasični filolog i slavist, 19. IX. 1911. prelazi u Senj, nedugo potom na Sušak, a 15. VIII. 1915. u Osijek gdje radi do 18. VIII. 1917., a najposlije ujesen iste godine dolazi u Zagreb kao profesor na Trgovačkoj akademiji do 1920., te od 1926. do smrti na Državnoj glumačkoj školi.[5] U takvoj situaciji nepripadnosti i neukorijenjenosti u jednoj životnoj i radnoj zajednici, uslijed decentriranja u kulturnoj sredini i „potucanja po provinciji" uvelike mu je otežano stjecanje ekonomskoga i društvenoga kapitala, što je bio cilj prosvjetnih vlasti zbog njegova nacionalnoga, ideološkoga i političkog opredjeljenja. Antigermansko, proslavensko i hrvatsko usmjerenje bili su uteg i kočnica u karijernom napredovanju intelektualca i usponu u onodobnom kulturnom i društvenom polju, obilježenom nacionalnim i hegemonijskim praksama dominantnih austrijskih i mađarskih centara moći. Ivakić se u političkom polju opredijelio podržati program Hrvatsko-srpske koalicije te u korespondenciji nalazimo trag njegove očekivane podrške političkih istomišljenika u svojemu premještaju u Zagreb, o čemu piše Đuri Šurminu 7. rujna 1913. iz Sušaka:

> Kako stvari stoje, koalicija će ipak imati udjela u vladi. Ako je tako ili bolje: ako bude tako, onda je dužnost sviju koalicijonaša, koji budu 'viri magni et potentia', da nešto za mene učine. Ako ne će učiniti ništa za

[5] *Službenički list*, Pismohrana Odsjeka za povijest hrvatskoga kazališta HAZU, br. 8204.

> profesora i literata, dužni su oni učiniti za svoga pristašu, koji se izlagao i koji je trpio za svoje koalic. uvjerenje.[6]

Ivakić je predstavnik nacionalno obilježene kulture koja povezuje hrvatsku građansku i tradicijsku kulturu, a ideološkim opredjeljenjem unutar programa Hrvatsko-srpske koalicije nije bio u službi dominantne politike obrazovnih institucija Austro-Ugarske Monarhije koja je prema slavenskim narodima zauzimala negativan stav, preferirala jezičnu hegemoniju i implementirala asimilacijske obrasce u kulturnoj i obrazovnoj politici. Nacionalna komponenta prisutna u Ivakićevu prosvjetnom i književnom poslanju pragmatična je u procesu autoprezentacije i uspostavljanju identitetske razlike prema drugom u poziciji moći, što iziskuje potrebu uvažavanja njegova javnoga djelovanja kao agilnoga intelektualca koji se borio za nacionalno određenje i prepoznatljivost hrvatske kulture i književnosti u Europi i kao književnika te je u svojim djelima očitovao i razvijao kreativno i kritičko mišljenje, pogotovo u rješavanju ženskoga pitanja kao i negativnosti u društvenom i političkom životu, u čemu je evidentno modernističko shvaćanje uloge književnika da može književnošću mijenjati izvanknjiževnu zbilju i pridonositi boljem stanju nacije. Našavši se u poziciji između ideje o autonomnom polju književnih stvaralačkih zamisli i ostvarenja te političkoga angažmana, tek je u nekoliko književnih djela kao što su novela *Hrvatski dom*, roman *Kapelan* i komedija *Pouzdani sastanak* analitički i kritički zadirao u političku i društvenu stvarnost, što se odrazilo i na probleme u sustavu vrednovanja, cenzure i objavljivanja navedenih djela. Publicistički ga rad otkriva kao agilnoga nacionalno i politički osviještenoga intelektualca, pogotovo u vremenu djelovanja iz provincije, primjerice kao urednik u sjeni na stranicama *Svjetlosti*, vinkovačkih novina, provlači programske smjernice i političke stavove Hrvatsko-srpske koalicije, o čemu piše Branku Vodniku 1. studenoga 1910. iz Vinkovaca:

> Ja sad već odavno nisam ništa literarno radio; politika, izbori! Postao sam uvodničar našega lokalnoga lista „Svjetlosti", polemičar, zagriženi strančar – sve preko svoje volje, tako rekavši. I ne može se čovjek tome oteti. Blago vama tamo u Zagrebu! Mi se ovdje moramo razderati na sto strana.[7]

---

[6] Pismo Joze Ivakića Đuri Šurminu, Sušak, 7. rujna 1913., Nacionalna i sveučilišna knjižnica, Zagreb, Zbirka rukopisa i starih knjiga, Korespondencija, R 5896b.

[7] Pismo Joze Ivakića Branku Drechsleru/Vodniku, Vinkovci, 1. studenoga 1910., Književna ostavština Branka Vodnika. Arhiv Odsjeka za povijest hrvatske književnosti HAZU, Zagreb. Signatura: HR-AHAZU-KN-225.

U Karlovcu je također agilan intelektualac te aktivno sudjeluje 1906. u osnivanju *Sokolske čitaonice* u Zorin-domu, a 1908. *Dobrovoljačke pozornice* i *Prosvjetnoga odbora* u okrilju *Pokupskoga sokola,* središta karlovačkoga društvenoga i javnoga života, pokreće *Pučku knjižnicu i čitaonicu* te organizira književne večeri i javna predavanja, kao što je, primjerice, predavanje *Književni rad Josipa Kozarca,* što ga je sâm održao 1907. u čitaonici Hrvatskoga sokola u Karlovcu.

Stav da književni diskurs utječe na izvanknjiževnu zbilju uočljiv je u Ivakićevim proznim djelima u kojima se na suptilan način zalaže za emancipaciju žena problematiziranjem ženskoga pitanja u patrijarhalnim okvirima tradicijskoga ruralnoga i malograđanskoga života zbog čega mu je jedna zbirka novela i pripovijedaka naslovljena *Knjigom od žena i od ljubavi*. O lošem statusu učiteljica i spolnoj diskriminaciji u školskom sustavu svjedoči njegova novela *Gospodična Jelica*, prvotno objavljena u *Savremeniku* 1908., kada je bio na snazi tzv. celibat za učiteljice, propisan § 152. *Zakona od 31. listopada 1888. ob ustroju pučke nastave i obrazovanja pučkih učitelja u kraljevinah Hrvatskoj i Slavoniji*: „Uda li se koja učiteljica, smatrat će se, da se je dobrovoljno službe odrekla, no koja služi preko 5 godina, dobiva odpravninu u iznosu od jednogodišnje plaće." (*Od protomodernizacije do modernizacije školstva u Hrvatskoj, Zakonodavni okvir* 2017: 435).

Književnopovijesno promatrani likovi učiteljica u noveli *Gospodična Jelica* (*Savremenik*, 1908.) i romanu *Kapelan* (1919.) posvjedočuju da je Ivakić učiteljicama Jelicom Rajković i Slavkom Tavrićevom dao svoj obol književnopovijesnom slijedu kojega je započeo Ivan Perkovac oblikujući lik učiteljice XIX. stoljeća u liku Marte Božić (*Stankovačka učiteljica*, *Vienac*, 1871.), nastavili August Šenoa s Brankom Kunovićevom (*Branka*, 1881.), Ksaver Šandor Gjalski s Đurđicom Agićevom (*Đurđica Agićeva*, *Vienac*, 1889.), Ante Jakšić s učiteljicom Ljiljanom Mišić (*Maturant,* 1944.) i dr. Gospodična Jelica, učiteljica u zabitnoj provincijskoj sredini, ne može ostvariti emancipacijski status intelektualke niti zasnovati obitelj. U njezinu se liku sintetiziraju sudbine učiteljica koje su spolno diskriminirane po sili zakona od 1888. do 1914. kada se ukida celibat za učiteljice, što dokumentira najava pod naslovom „Učiteljice će se moći udavati", objavljena u novinama *Nezavisnost* 24. siječnja 1914. u Bjelovaru:

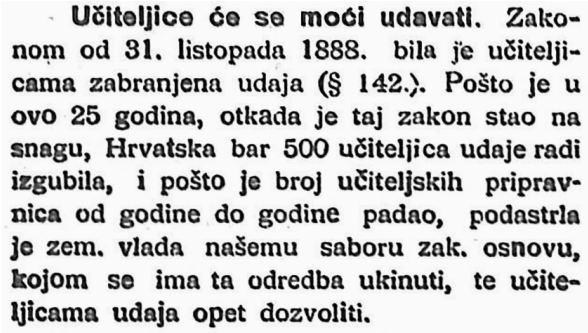

Učiteljice će se moći udavati. Zakonom od 31. listopada 1888. bila je učiteljicama zabranjena udaja (§ 142.). Pošto je u ovo 25 godina, otkada je taj zakon stao na snagu, Hrvatska bar 500 učiteljica udaje radi izgubila, i pošto je broj učiteljskih pripravnica od godine do godine padao, podastrla je zem. vlada našemu saboru zak. osnovu, kojom se ima ta odredba ukinuti, te učiteljicama udaja opet dozvoliti.

Likom doktorice Nade Filković ukazuje na oslobađajući aspekt obrazovanja te reprezentira poslovne, emancipirane žene, koje mijenjaju sliku parijarhalnoga svijeta.

U romanu *Kapelan* (1919.) Ivakić donosi kritički osvrt na stanje u školstvu, status prosvjetnoga djelatnika s propitivanjem njegove uloge i misije donoseći cijelu galeriju likova iz gimnazijske zbornice od produktivnih i reproduktivnih intelektualaca preko poluinteligenata do promašenih intelektualaca koje profesija i društveni položaj ne čine intelektualcima. U korespondenciji s Đurom Šurminom iz 1910. odzrcaljuje se takva učiteljska struktura, od koje odudara njegov profesionalni profil:

> Isto tako ne trebam Vama ni spominjati, da u Zagrebu imade dosta profesora, kojima Zagreb ne treba, koji mogu isto tako udarati preferans i piti pivo mjesto u Zagrebu i u provinciji, a ne trebam Vam ni spominjati, da bih u Zagrebu i literarno više zarađivao. Napokon poslije deset godina potucanja po provinciji ja kao profesor, za koga bar inspektori vele, da spadam u među najspremnije, – zaslužio bih da dođem u Zagreb. Onda valja imati na umu, da drugdje vlada svoje kulturne radenike, osobito književnike i umjetnike, šalje u svijet, da si prošire vidike, a naša će šparovna vlada, valjda moći jednoga takvoga radenika premjestiti na njegove vlastite troškove u centar našega kulturnoga života.[8]

Uz prosvjetni rad, Ivakić je neprestano investirao u stvaranje simboličkoga kapitala, međutim sudjelovanje u društvenom polju koje bi mu moglo osigurati stjecanje toga kapitala te ugleda hrvatskoga književnika osujećeno je čestim premještanjem na periferne dijelove, udaljene od Zagreba, središta hrvatskoga kulturnoga i književnoga života.

---

[8] Pismo Joze Ivakića Đuri Šurminu, Vinkovci, dne 20. lipnja 1910., Nacionalna i sveučilišna knjižnica, Zagreb, Zbirka rukopisa i starih knjiga, Korespondencija, R 5896b.

Budući da različite vrste kapitala nisu raspodijeljene ravnomjerno svim akterima u polju, prema Bourdieu procesi borbe odvijaju se između dominantnih i dominiranih pozicija moći koje se dodiruju zbog bliskosti i interferencija društvenoga, ekonomskoga i kulturnoga polja te kapitala koji se akumulira i može se transformirati iz kulturnoga i simboličkoga u ekonomski. Ivakić je, osim u obrazovno polje, ulagao u kulturno, književno i društveno polje. Prema Bourdieu polje moći subordinira poljima znanosti, umjetnosti i književnosti, a u polju moći „književno polje zauzima podređeno mjesto" (Burdije 2003: 304).

Institucionalizirani kulturni kapital stečen obrazovanjem, titulom i zvanjem gimnazijskoga profesora omogućio je Ivakiću inkluziju u akademsku zajednicu i intelektualno polje, a udružen s darovitošću kao simboličkim kapitalom postupno ulazi i u književno polje.

Pozicija središte – rub bila je presudna u afirmaciji i sudjelovanju u književnom životu, čega je bio itekakao svjestan te je stoga neprestano nastojao doći u Zagreb. U korespondenciji otkrivamo poteškoće u razvijanju društvene mreže poznanstava i inkluzije u književno polje iz periferije te je Ivakiću jasno da se može afirmirati kao književnik tek dolaskom u Zagreb zbog čega moli utjecajne ljude za protekciju i pomoć pri premještaju, što potvrđuje citat iz pisma Đuri Šurminu, upućena 20. lipnja 1910. iz Vinkovaca:

> Mnogopoštovani gospodine!
>
> Ja znadem, da sigurno skoro svaki dan dobivate pisma, u kojima razni ljudi traže Vašu preporuku i zagovor. Iako to znadem, ja Vam ipak pišem tàko pismo nadajući se, da ćete mi učiniti ono, za što Vas molim.
>
> Po svoj prilici bit će Vam znano, da sam ja za Rauchove vlade bio dvaput preteriran poradi svoga polit. uvjerenja, kako mi je to jasno i glasno rekao Mixich. Osim toga bio sam za volju poznatoga Gjukapaše usred zime premješten amo u Vinkovce, ma da mi je u to doba žena ležala teško bolesna.
>
> Ja ne tražim zasad, da u statusu dođem na svoje mjesto, nego tražim premještenje u Zagreb, kamo sam uostalom kao književnik trebao već odavno doći, da nije bilo tiranije. Ovih dana sam predao molbenicu za premještenje u Zagreb, dakle ja sam spreman ići i na svoje troškove. Amruš „šparuje", pa valjda ne će imati ništa protiv toga, kad vladu to premještenje ne stoji ništa.
>
> Pisao sam i g. dru Lorkoviću o toj stvari, ali on mi nije ništa odgovorio. I tome se veoma čudim.

> Ako ja sada ne dobijem bar tu malu zadovoljštinu, da budem na svoje troškove premješten u Zagreb, onda je to sve skupa žalosno.[9]

Obraćanje nadređenima u kulturnom, književnom i obrazovnom polju te političkim istomišljenicima nije donijelo očekivana rezultata pa je Ivakić iz Vinkovaca premješten u Senj, potom u Sušak 1911., odakle opet piše utjecajnim osobama u Zagreb, ali bez uspjeha te je, umjesto u Zagreb, dobio premještaj 1915. u Kraljevsku veliku gimnaziju u Osijeku.

Do dolaska u Zagreb participira u književnu polju slanjem rukopisa uredništvima književnih periodičkih publikacija, objavljivanjem tekstova u književnim časopisima, uključivanjem u članstvo i rad strukovnih i književnih udruga, ponajprije Društva hrvatskih srednjoškolskih profesora, Društva hrvatskih književnika i Matice hrvatske. Zahvaljujući korespondenciji možemo rekonstruirati mrežu suradnika, njihovih prijateljstava i animoziteta te sukobe interesa i poetika u književnom polju, obilježena borbom za pozicioniranje, stjecanje simboličnoga, kulturnoga i ekonomskoga kapitala. Prema Bourdieu svaki pojedinac bori se za što bolju poziciju i funkciju unutar polja te žudi za priznanjem, stoga su u društvenoj promidžbi književnika važne interakcije s urednicima časopisa i izdavačkih kuća, književnim kritičarima, članovima i čelnicima strukovnih društava, kulturnih i književnih udruga te povjerenstava, što posvjedočuje Ivakićeva korespondencija s čelnim ljudima književnoga života u Zagrebu kao što su Branko Vodnik, urednik *Savremenika* od 1906. i Matičinih izdanja, Dragutin Prohaska, gimnazijski profesor, urednik *Hrvatske njive* (1917. – 1919.), autor *Pregleda hrvatske i srpske književnosti* (1919.), Julije Benešić, profesor na Realnoj gimnaziji i Trgovačkoj akademiji u Zagrebu, intendant HNK-a u Zagrebu (1921. – 1926., 1939. – 1940.), tajnik Društva hrvatskih književnika, urednik *Savremenika* (1917. – 1919.) i *Književnika* (1928.), Nikola Andrić, utemeljitelj Glumačke škole (1898.) sa Stjepanom Miletićem, potom upravitelj HNK-a u Osijeku (1907.), dramaturg Hrvatskoga zemaljskog kazališta (1894. – 1899., 1901. – 1907.), intendant (1920. – 1921.), predsjednik Društva hrvatskih književnika (1918., 1927. i 1936.), pomoćnik ministra prosvjete Stjepana Radića (1925. – 1926.), Đuro Šurmin, hrvatski književni povjesničar i aktivni političar i dr.

[9] Pismo Joze Ivakića Đuri Šurminu, Vinkovci, 20. lipnja 1910., Nacionalna i sveučilišna knjižnica, Zagreb, Zbirka rukopisa i starih knjiga, Korespondencija, R 5896b.

Nakon premještaja iz Sušaka 1915. u Kraljevsku veliku gimnaziju u Osijeku, Ivakić postaje ravnatelj drame Hrvatskoga narodnoga kazališta, međutim i dalje žudi za Zagrebom te moli Branka Vodnika za posredovanje pismom, poslanim 30. svibnja 1916. iz Osijeka:

> Interesujte se, tko sada obavlja lektorske poslove u zagrebačkom kazalištu. To je mjesto kanda prazno. Bih li ga ja sad mogao dobiti? Ovdje sam u Osijeku kroz godinu dana obavljao dramaturške poslove, pa bi me to moglo preporučiti bar za lektora. Ja više ne tražim.[10]

Kada se na probi *Pouzdanoga sastanka* u Osijeku 1915. Julije Benešić osobno osvjedočio u praktične jezične i kazališne kompetencije Joze Ivakića, pomogao mu je prijeći u zagrebačko kazalište gdje su glumci imali poteškoća sa scenskim govorom zbog utjecaja njemačkoga jezika i kajkavskoga narječja. Ivakić prelazi u Zagreb ujesen 1917. te radi kao profesor na Trgovačkoj akademiji, a 22. veljače 1920. imenovan je dramaturgom i zamjenikom ravnatelja drame Kraljevskoga zemaljskoga hrvatskog kazališta, potom i lektorom te od 1924. do smrti 1932. vodi kazališni arhiv. Ministarstvo prosvete i vera u Beogradu ukida mjesto lektora i dramaturga 1926., ali zahvaljujući intervenciji Julija Benešića i javnoj novinskoj polemici, Ivakić postaje predavač, odnosno nastavnik jezika i redatelj-pedagog Državne glumačke škole, gdje podučava jezik, dikciju i akcentologiju, a formalno se vodi kao profesor i zaposlenik Druge državne realne gimnazije.

Dolaskom u Zagreb situacija se očekivano stubokom promijenila te započinje razdoblje iznimno plodnoga rada Joze Ivakića u kulturnom i književnom polju. Postao je tajnik Društva hrvatskih književnika 1917. – 1919., što mu je bila odskočna daska da bi postao suurednik *Savremenika* 1918. i 1919. s Andrijom Milčinovićem, a potom odbornik Matice hrvatske. Pokrenuo je 1918. i uređivao *Omladinu, list za zabavu i pouku srednjškolske mladeži* u izdanju Društva hrvatskih srednjoškolskih profesora, jednoga od od najdugovječnijih časopisa za mlade, koji je izlazio do 1945., doduše preinačena imena u *Hrvatska omladina* od 1941. do 1945. Službeni je kritičar *Narodnih novina* baveći se intenzivno kazališnom kritikom od 1917. do 1920. Na živu prisutnost u kulturnom i književnom polju posvjedočuju časopisno-periodička publiciranja Joze Iva-

[10] Pismo Joze Ivakića Branku Drechsleru/Vodniku, Osijek, 30. svibnja 1916., Književna ostavština Branka Vodnika. Arhiv Odsjeka za povijest hrvatske književnosti HAZU, Zagreb. Signatura: HR-AHAZU-KN-225.

kića u čak 40-ak časopisa i novina od lokalnih do onih od nacionalne važnosti, pretežito književne i kazališne orijentacije: *Savremenik*, *Domaće ognjište*, *Ilustrovani obzor*, *Hrvatsko kolo*, *Novosti*, *Dom i svijet*, *Riječ*, *Hrvatska revija*, *Narodne novine*, *Kazališni list*, *Teater*, *Comoedia*, *Hrvatska pozornica*, *Večer*, *Narodno kolo*, *Izvještaj gimnazije sušačke*, *Nastavni vjesnik*, *Riječki novi list*, *Omladina*, *Ilustrovane novosti*, *Riječ Srba, Hrvata i Slovenaca*, *Prilog Narodnog jedinstva*, *Narodni val*, *Narodni glas*, *Hrvatski pokret*, *Pokret*, *Obzor*, *Hrvatska metropola*, *Večer*, *Riječ SHS*, *Jutarnji list*, *Nastavni vjesnik*, *Narodni list*, *Književni jug*, *Sijelo*, *Svačić kalendar*, *Svjetlost*, *Zvono*, *Narodni glas*, *Hrvatska obrana* i dr. Od 1904. do 1932. Ivakić je i publicirao oko 280 kritika, članaka, recenzija, prikaza, feljtona i kozerija, a najbrojnije su kazališne kritike, prikazi, najave i osvrti.

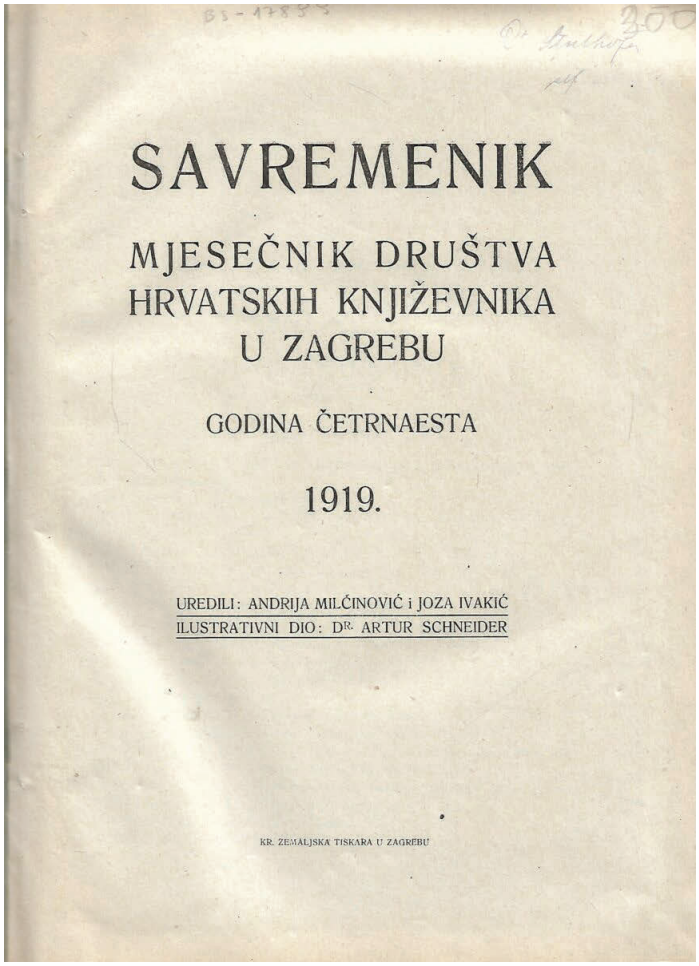

SAVREMENIK

MJESEČNIK DRUŠTVA
HRVATSKIH KNJIŽEVNIKA
U ZAGREBU

GODINA ČETRNAESTA

1919.

UREDILI: ANDRIJA MILČINOVIĆ i JOZA IVAKIĆ
ILUSTRATIVNI DIO: DR. ARTUR SCHNEIDER

KR. ZEMALJSKA TISKARA U ZAGREBU

Dinamika objavljivanja i utjecaj časopisa u profiliranju pisca u književnom polju također je problematika koju osvjetljuje korespondencija s uže književno profliranim *Savremenikom*, glasilom središnje strukovne udruge književnika Društva hrvatskih književnika te Maticom hrvatskom. Zahvaljujući korespondenciji možemo rekonstruirati funkcioniranje udruženja profesionalaca unutar književnoga polja te pozicije dominantnih aktera, tj. stručnjaka profiliranih za kulturno i književno polje, koji, držeći monopol institucionalne legitimnosti, posreduju između autora i publike objavljivanjem djela kao i kritičkih ostvrta u periodičkim publikacijama. Ivakić, zabrinut za promidžbu svoje prve objavljene knjige *Iz našeg sokaka* (1905.), moli Vodnika: „Još bih Vas

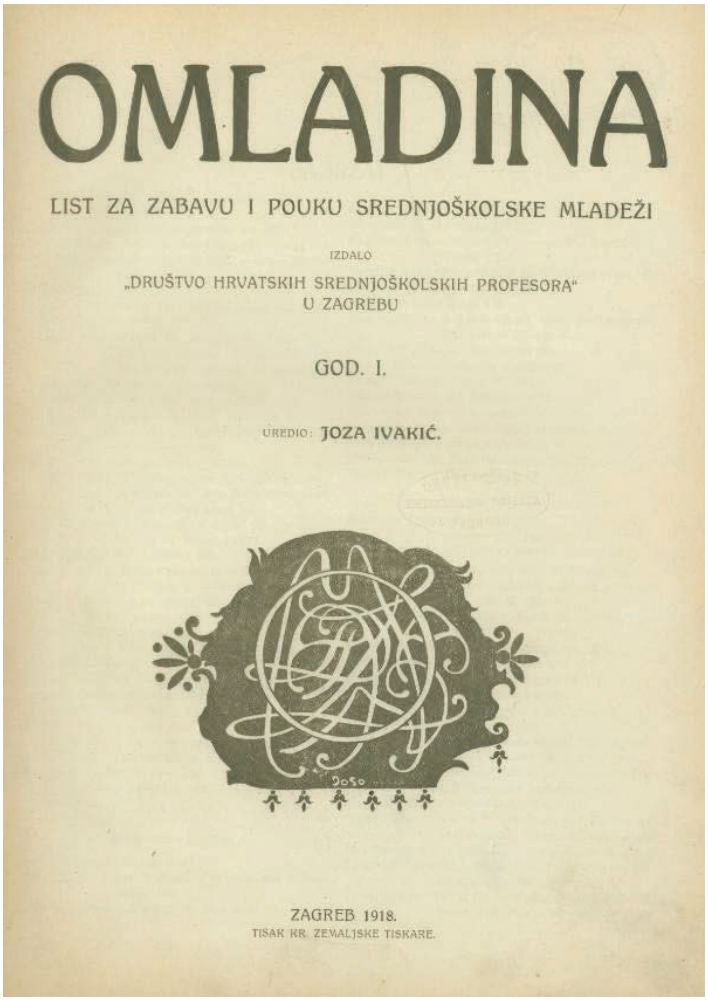
OMLADINA

LIST ZA ZABAVU I POUKU SREDNJOŠKOLSKE MLADEŽI

IZDALO

„DRUŠTVO HRVATSKIH SREDNJOŠKOLSKIH PROFESORA"
U ZAGREBU

GOD. I.

UREDIO: JOZA IVAKIĆ.

ZAGREB 1918.
TISAK KR. ZEMALJSKE TISKARE.

molio da zapitate u onim redakcijama, gdje se poznate, jesu li dobili moju knjigu (*Iz našeg sokaka*, op. autorice), jer sam poslao svim zagrebačkim novinama i časopisima, *Narodnim novinama, Du. listu, Pokretu, Obzoru* poslao sam isti dan." Uočavamo subordiniranu poziciju Ivakića kao autora-stvaratelja u odnosu na agense u poziciji moći u tim poljima, odnosno u hijerahiji legitimnih vrijednosti autoriteta i teškoće pri participiranju u književnom polju s obzirom na uredničku politiku časopisa, ideološke poglede, ukus i poetička pitanja. Korespondencija s Brankom Vodnikom posvjedočuje probleme s Maticom hrvatskom i književnom kritikom s obzirom na različitost kriterija u sustavu vrednovanja i prihvatljivih stavova što rezultira prolongiranjem ili neprihvaćanjem tekstova za tisak zbog razilaženja u odnosu na kodeks suvremenih tema i percepciju problema te način mišljenja određen Ivakićevim ukusom i habitusom, kao što je bio slučaj sa zbirkom *Selo i varoš* koja je trebala biti objavljena u izdanju Matice hrvatske, ali zbog otezanja i neizvjesnosti objavio ju je 1912. kao redovito izdanje Društva hrvatskih književnika. Ako se tome pridoda i izdavačka politika u sprezi s komercijalnim uspjehom, nije nimalo laka pozicija autora koji se s književno-umjetničke strane bori za stjecanje autonomije književnoga polja kao i za status renomirana književnika u njemu, ovisna o specijaliziranim profesionalnim evaluatorima kao i o čitateljskoj publici, a s druge strane treba voditi računa o ekonomskom plasmanu svojih književnih djela u izdavačkoj djelatnosti i na tržištu knjiga, odnosno u ekonomskom polju u kojem vlada zakon profita i ekonomskoga kapitala.

Ivakić je najposlije participirao u intelektualnom, političkom, kulturnom i književnom polju, a svako od njih obilježno je borbom za afirmacijom, za priznanjem vrijednosti uložena rada, uključujući i komercijalni uspjeh, koji omogućuje obrtanje stvaralačkoga ciklusa, pojavljivanje na tržištu, ostvarivanje komunikacije sa širim čitateljskim krugovima kao i profesionalnim recipijentima te bolje vidljivosti u književnom polju. Što se tiče evaluacije književnih djela u književnom polju kao autonomnom polju, i sustav nagrađivanja također osigurava legitimnost i priskrbljuje autoritet nagrađenom autoru i njegovu djelu, kao i određenu poziciju moći u književnom polju ovisno o ugledu povjerenstva, prestižu ustanove ili udruge za dodjelu nagrade te autoritetu struke. Dok neke nagrade uključuju i ekonomski profit, neke donose samo simboličko priznanje. Književne nagrade iz Zaklade Dušana Kotura (Brlek-ović 2017; Bogner-Šaban 1981: 105–112) kao i Zaklade Adolfa Vebera Tkalčevića, obje u ingerenciji Matice hrvatske, podrazumijevale su pokrivanje

troškova objavljivanja nagrađenih djela. Zaklada Dušana Kotura osnovana je 1878. te je iz nje bijenalno nagrađivana izvorna hrvatska pripovijest, roman ili drama počevši od 1880., potom i tiskana u izdanju Matice hrvatske. Zaklada Adolfa Vebera Tkalčevića, osnovana 1890., također je financijski podupirala tisak nagrađenih djela. Ivakić je želio aplicirati svoj roman *Kapelan* u rukopisu na njihove natječaje, međutim nagrada mu nije dospjela u ruke te je roman tiskao u nakladi *Novosti* 1919.

Nadao se nagradi za novelu *Hrvatski dom* te predložio njezino uvrštenje u antologiju hrvatskih pripovjedača u izdanju Matice hrvatske, što je bilo sporno zbog političkoga diskursa i ideologematske oslonjenosti na političko polje, posvjedočujući pritiske i eksterne utjecaje na izdavačku politiku te ideologizaciju i indoktrinaciju književnoga polja.

Kako su neke od književnih nagrada podrazumijevale financijsku potporu tiskanju nagrađenoga djela, omogućavale su pojavljivanje na tržištu izdavačke djelatnosti i promociju u časopisima gdje kritičari svojim ugledom posreduju u evaluaciji, valorizaciji i promociji utječući na recepciju, čitateljsku publiku i tržišnu prođu. Nagrade neosporno utječu na percepciju autora, književnoga i kazališnoga djela kao priznanje i potvrda vrijednosti s novčanim iznosom. Tri su se Ivakićeva dramska djela, izvedena u njegovoj režiji u zagrebačkom kazalištu, natjecala za *Demetrovu nagradu*, koju je utemeljilo Društvo hrvatskih književnika 1906., a dodjeljivala se najboljem dramskom djelu domaćega autora izvedenom u Hrvatskom narodnom kazalištu u Zagrebu. Ivakićeva drama *Inoče* natjecala se za *Demetrovu nagradu* za godinu 1918. u konkurenciji s *Osloboditeljima* Srđana Tucića, koji je dobio nagradu 1919., ali tek u trećem krugu tajnoga glasovanja porote. Za *Demetrovu nagradu* za g. 1924. Ivakićeva *Majstorica Ruža* konkurirala je 1925. dramskim tekstovima *Božji čovjek* Milana Begovića i *Zrinjski* Tita Strozzija (Maraković 1925: 31–32), a *Vrzino kolo* bilo je u konkurenciji za 1931. g. s dramama *Komedija oko braka* Petra Pita Preradovića i *Bez trećega* Milana Begovića, a potonja je nagrađena 1932. (Bogner-Šaban 1982: 338–351).

Inovacije koje se preferiraju u hrvatskom kazalištu možemo oprimjeriti navodeći podatke o dodjeli *Demetrove nagrade* 1918. *Osloboditeljima* Srđana Tucića, 1919. *Bezdanu* Ulderika Donadinija, 1921. *Ponoći* Josipa Kulundžića, 1922. *Golgoti* Miroslava Krleže, 1923. *Vučjaku* Miroslava Krleže, 1924./1925. *Michelangelu Bounarottiju* Miroslava Krleže, 1925./1926. *Bijesnom psetu* Ahmeta Mu-

radbegovića, 1926./1927. *Škorpionu* Josipa Kulundžića (Bogner-Šaban 1982: 351). Pojava ekspresionističkih tendencija u Krležinim, Kulundžićevim, Muradbegovićevim i Donadinijevim dramskim tekstovima *novum* su kojemu se Ivakić ne priklanja, nego distancira ostavši vjeran moderniziranim proznim oblicima realizma te poetici pučke i građanske drame s afirmativnim svjetonazorom. U razgovorima što ih je vodio sa svojim učenikom Stankom Tomašićem, predstavnikom mladoga naraštaja, koji je preferirao ekspresionistička strujanja u teatru, Ivakić je osvijestio vlastitu poetiku i eksplicirao svoj stav prema promjenama u dramskom pismu i poetici: *Naše je prošlo!* (Tomašić 1932a: 222–223; Tomašić 1932b: 13).

Promjene u književnom polju dovode u pitanje dotadašnji položaj dominacije te prevrednujući književna djela utječu na proces kanonizacije. Pojava nove književne skupine na književnom polju dovodi do promjene vladajućih hijerarhijskih odnosa te dotada dominantne strukture zastarijevaju ili zadržavaju status klasičnih, kako to tumače ruski formalisti. Ivakić poetološki pripada afirmativnoj struji koja kombinira nasljeđe mimetičke tradicije obogaćene modernističkim izrazom te odbacuje destrukciju u ime nacionalne komponente u pridavanju smisla književnosti. Interteksualno je povezivao realizam s novim modernističkim oblicima ostvarivši sintezu modernosti i tradicije što možemo definirati i kulturološki opisati terminom *kulture selektivne tradicije* koja povezuje življenu i zabilježenu kulturu, s jedne strane tradicijsku kulturu ruralne agrikulturne zajednice, a s druge malograđansku zbog čega mu jedan od naslova pripovijednih zbirki nosi naslov *Selo i varoš* (Ivakić 1912) kao semantički jako mjesto što otvara razumijevanje ne samo teksta nego i opusa.

Ivakićevo je priklanjanje mimetičkom načelu, realističkoj koncepciji te narodnosnoj funkciji književnosti izazivalo književnokritičke prigovore uslijed neprihvaćanja avangardnih i ekspresionističkih strujanja. Odgovor nalazimo u članku Ante Kovača koji potvrđuje Ivakićev habitus: „Mislite da ne bi mogao biti simbolist, futurist, bombast, fantast? Varate se. Mogao bi on to, ali ne će. Zašto? Iskren je, suviše iskren.“ (Kovač 1919: 571).

Književna i kazališna kritika za Ivakićeva života svojim je polemičkim intonacijama odmagala njegovu kanonizaciju. Osim toga presudni su bili i drugi eksterni utjecaji političkoga i vjerskoga polja na književno polje te će Ivakić iz Sušaka rezignirano pisati 21. srpnja 1912. Branku Vodniku: „Ja sam

sit svega toga preko glave. I ja ću se raskrstiti s Maticom hrvatskom, a moj slučaj, koji je veoma poučan, iznijeti na svjetlo božje, da vidi svijet, kako je u Hrvatskoj teško biti pisac i kako tu treba mnogo samozataje, idealizma, požrtvovnosti."[11]

Sadržaj zbirke *Iz našeg sokaka* (Ivakić 1905), koja recentnim čitateljima djeluje bezazleno, nevino i nedužno, ospunuo je onodobne profesionalce i potaknuo moraliziranja s obzirom na navodno lascivna, a prešućena mjesta označena trima točkicama, o čemu Ivakić razočarano piše Vodniku 27. listopada 1905. iz Karlovca:

> Znate li, da je moju knjigu Strohal proglasio nemoralnom i izjavio, da bi je trebalo spaliti? Još da znate samo, koliko imam s njima okapanja! Pa nije to sve, nego su još i neki stanoviti pobožni ljudi u zboru toga istoga mnijenja, pa su zinuli na mene i digli hajku na mene ko psi na kurjaka. Strohal to nije ni čitao, kako mi je sam priznao, nego ga je morao koji dobri prijatelj upozoriti. Mnogo su našli inkriminiranih mjesta. Al najviše ih smetaju točkice. Što sam je mislio s tim točkicama? Što se skriva na njima?[12]

Navod zapravo eksplicira animozitete, konkurenciju i borbu za dominaciju u književnom polju. U Matici hrvatskoj subverzivnim se držao i roman *Kapelan* te nepoćudnim smatralo kritičko mišljenje i stav prema dijelu političara, svećenstva i prosvjetnih djelatnika, što je odgodilo njegovo objavljivanje i isključilo iz Matičine naklade. Napokon je navedeni roman tiskom objavljen u izdanju *Novosti* u Zagrebu 1919. kada se recepcijska situacija i ideološka pozadina stubokom promijenila te roman nije mogao računati na recepciju u gabaritima autorove intencije i ranijega horizonta recepcijskoga očekivanja. Subverzivni potencijal Ivakićeva romana *Kapelan* aktivirao je politički aspekt cenzure usmjeren na brigu o upravljanju zajednicom te edukativni aspekt usmjeren na skrb o oblikovanju karaktera pojedinca razmatrajući ide li u prilog koristi ili šteti nanesenoj čitanjem nepoćudnih sadržaja. Hermeneutička koncepcija oblikovanja kanona upućuje na uvažavanje pret-

---

11 Pismo Joze Ivakića Branku Drechsleru/Vodniku, Sušak, 21. srpnja 1912., Književna ostavština Branka Vodnika. Arhiv Odsjeka za povijest hrvatske književnosti HAZU, Zagreb. Signatura: HR-AHAZU-KN-225.

12 Pismo Joze Ivakića Branku Drechsleru/Vodniku, Karlovac, 27. listopada 1905., Književna ostavština Branka Vodnika. Arhiv Odsjeka za povijest hrvatske književnosti HAZU, Zagreb. Signatura: HR-AHAZU-KN-225.

hodnoga razumijevanja i podrazumijevanja autoriteta recepcije u povijesti njegova tumačenja kao i njegova aktualnoga razumijevanja. Stoga se nameće potreba hermeneutičkoga tumačenja književnosti s pozicije autoriteta recepcije dovođenjem u svezu prethodnih razumijevanja teksta u povijesti njegova djelovanja i tumačenja te njegovo aktualno razumijevanje u sada čitljivosti. Procjenjivati nam je vrijednost teksta na temelju recepcije tadašnjih čitateljskih krugova obilježenih mjerilima epohe uz uvažavanje vremena nastanka djela i vremena njegove recepcije te o unutartekstnoj pozicioniranosti povijesnoga i implicitnoga čitatelja.

Kao dramaturg u osječkom Hrvatskom narodnom kazalištu i sâm se Ivakić našao u poziciji cenzora te s autorom Milanom Begovićem pregovarao o komediji *Laka služba*, budući da ju nije bilo poželjno staviti na repertoar jer bi uvrijedila publiku koja „najviše puni kazalište osječko".[13]

Književnokritičke kvalifikacije minornoga, zavičajnoga, regionalnoga, zabavnoga, pučkoga, folklorističkoga, realističkoga pisca otežavale su mu kanonizaciju i onemogućile pozicionirati se u matičnom tijeku hrvatske književnosti budući da ga svrstavaju u niže rangiranu pučku, popularnu i regionalnu književnost. U nepovoljan ga položaj dovodi i drugorazrednost statusa kontinentalnoga, panonskoga ili sjevernoga diskursa unutar spacijalno razdijeljene i poetološki distingvirane hrvatske književnosti na hrvatski sjever i jug, odnosno panonizam i mediteranizam. Status regionalne književnosti otežavao mu je kanoniziranje. Unatoč tome Ivakićeva su dramska djela postizala veliku popuarnost i do danas se izvode posvjedočujući da je još uvijek živ na profesionalnim i amaterskim pozornicama, usprkos stoljetnoj distanci, a vrijeme je među važnim vrijednosnim orijentirima najoštriji kritičar. Ivakić je približio pučki teatar visokohijerarhiziranoj drami i dao vrijedan prinos građanskoj komediji, a zanemaruju se njegovi modernistički redateljski postupci. Unatoč tome što ne pripada avangardi hrvatske književnosti, Ivakić je participirao u književnom i kazališnom životu kao respektabilna javna osoba sudjelujući aktivno i vidljivo u kulturnom polju i tiskovnim medijima kao književnik, službeni kritičar, urednik, dramatug i redatelj, što posvjedočuju prilozi u onovremenoj periodici koja prati njegov recentni književni i kaza-

[13] Pismo Joze Ivakića Milanu Begoviću, Osijek 31. listopada 1915., Književna ostavština Milana Begovića. Arhiv Odsjeka za povijest hrvatske književnosti HAZU, Zagreb. Signatura: HR-AHAZU-KN-16.

lišni rad. Apologetski intonirana književna kritika i akademska zajednica uvažavaju njegovu novelistiku te su njegovoj kanonizaciji pridonijele književne i žanrovske povijesti. Naime, književnik i njegov opus ulaze u nacionalni književni kanon zahvaljujući književnim historiografima, njihovoj selekciji, vrednovanju, katalogizaciji i hijerarhizaciji tekstova. Književnopovijesna kanonizacija Joze Ivakića započela je u vrijeme njegova stvaralačkoga zamaha, u vrijeme intenzivne, aktivne i plodne kreativne faze zahvaljujući Dragutinu Prohaski koji ga je uveo u hrvatsku književnu historiografiju već 1921. u svojemu *Pregledu savremene hrvatsko-srpske književnosti* (Prohaska 1921: 230–233). Od tada možemo pratiti kontinuitet njegove nazočnosti u književnim povijestima Slavka Ježića (Ježić 1993: 332–333), Miroslava Šicela (Šicel 1978: 197–198) i Dubravka Jelčića (Jelčić 1997: 196). Uočiti nam je da se u njima Ivakićevo ime vezuje uz opus, a ne korpus. Književni opus kao najmanja jedinica distribucije u vremenu, važna za povijest književnosti, građa je u nacionalnom književnom kanonu i utjecajno sredstvo nacionalnoga i kulturnoga identiteta stoga se u kanonizacijskom procesu primjenjuje, uz estetski kriterij, i nacionalno-kulturni kriterij. Ivakićevu nazočnost možemo pratiti i u žanrovskim pregledima i povijestima kao što su *Hrvatski roman između dva rata 1914. – 1941.* Stanka Koraća (Korać 1972: 342–348), potom u *Povijesti hrvatskog romana od 1900. do 1945. godine* Krešimira Nemeca (Nemec 1998: 113–114) te u kontinuitetu *Hrvatske dramske književnosti između dva rata* Branka Hećimovića (Hećimović 1968: 111–319). Za kanonizaciju Ivakićeva opusa karakterističan je problem estetizacije tekstova, tenzije između visoke i niske, elitne i pučke književnosti te se njegov opus prije uklapa u paralelni kanon regionalne i dijalektalne književnosti s uspostavljenim paralelama između nacionalne književnosti i nacionalnointegracijske paradigme. S obzirom da prema Solarovu tumačenju paradigme povijesti književnosti (Solar 2000: 248–259), ideja povijesti dominira nad idejom vrijednosti te u književnosti otkriva nacionalni duh, borbu, razvoj samosvijesti kao i spomeničku vrijednost, Ivakićev se opus uklapa u serijalni raspored u vremenu i niz nacionalnih tradicija, obilježen borbom za emancipaciju ženskih prava kao i osnaživanje intelektualca na slobodu mišljenja i javnoga izražavanja svojih političkih i nacionalnih opredjeljenja kao i na pravo na nacionalnu slobodu. Ivakićev habitus, određen lošim ekonomskim statusom, provincijalnim podrijetlom iz slavonske sredine i siromašne obitelji, odražava se u njegovu slavonskom seoskom i malograđanskom tematskom ciklusu s tom razlikom da je humorom, ironijom i satirom

stilski markirao likove malograđanki i malograđana. Književni se ukus s vremenom promijenio te su se u književnom polju počele preferirati avangardne tendencije, a Ivakićeve su književne preferencije ostale vezane uz slavonsku ruralnu i malograđansku sredinu i niže slojeve zbog čega se njegova djela tradicionalne impostacije zasnovane na realističkoj i naturalističkoj poetici i ona inovirana modernističkim elementima i psihologizacijskim strategijama svrstavaju u niže estetske registre te ga književni kričari, koji s pozicije autoriteta, kompetentnih eksperata profinjena ukusa dominantnih agenasa u književnom polju nazivaju pučkim i foklorističkim piscem premda mu djela nisu pripadala pučkoj književnosti ni folkloristici. Unatoč stečenom institucionaliziranom kulturnom kapitalu Ivakić je ostao vjeran svom primarnom habitusu, oblikovanom prvotnim životnim iskustvima u siromašnoj obitelji slavonskoga tradicijskoga društva i kulture te je male ljude svojega zavičaja ovjekovječio na stranicama svojih književnih djela. Općenito uzevši kopnenom ili panonskom književnom diskursu pripisuje se osjećaj inferiornosti i status drugorazrednosti u odnosu prema osjećaju superiornosti i obično automatizmom pridruženoj prvorazrednosti primorskom ili mediteranskom književnom diskursu kako to komparativnom i analitičkom metodologijom dokazuje Vinko Brešić u studiji *Slavonska književnost i novi regionalizam* (Brešić 2003: 213–271). To se reflektiralo pripisivanjem Jozi Ivakiću kvalifikacije maloga pisca unutar književnopovijesne hijerarhije premda ga je u hrvatsku književnu povijest uveo već 1921. Dragutin Prohaska i prije negoli je dovršio svoj korpus. Tomu trebamo dodati da se njegova biografija 1925. našla u enciklopediji *Znameniti i zaslužni Hrvati te pomena vrijedna lica u hrvatskoj povijesti od 925–1925*. (Deželić 1925: 114) kao mjestu kulturnoga pamćenja. Osobni tekstovni korpusi doveli su do biografskoga obrata u društvenim i humanističkim znanostima te porasta bioleksikografskih izdanja kao alata pamćenja u pisanoj kulturi temeljenoj na konceptu skladištenja znanja i modernoga arhivističkoga pamćenja zahvaljujući kojem se sustavno prikupljaju, selektiraju, obrađuju, arhiviraju i katalogiziraju značajna imena i njihovi životopisi. Biografije objavljene u bioleksikografskim i enciklopedijskim izdanjima važne su u potvrđivanju nacionalnoga, profesionalnoga i kulturnoga identiteta subjekta-eminenta te za utvrđivanje njegove pozicije u kulturnom pamćenju stoga je važno istaknuti da se Joza Ivakić i prije dovršena opusa za života našao u spomenutom Deželićevu enciklopedijskom imenaru *Znameniti i zaslužni Hrvati te pomena vrijedna lica u hrvatskoj povijesti od 925–1925.* (Deželić 1925:

114), tj. u korpusu koji obasiže oko 3.000 biografija s memorijskom ulogom. Biografistika kao pokazatelj položaja subjekta-eminenta u javnom životu potvrđuje enciklopedijskom natuknicom u *Hrvatskoj enciklopediji* (Hrvatska enciklopedija, www.enciklopedija.hr) pozicioniranje Joze Ivakića u hrvatskom kulturnom i književnom polju, napose u kulturnom pamćenju. Leksikonska natuknica posvjedočuje prisutnost Ivakićeve biobibliografije u nacionalnom biografskom korpusu ukoričenom u *Hrvatski biografski leksikon* (www.hbl.lzmk.hr/clanak/ ivakic-joza). Ivakić je ušao i u prvu zbirku hrvatskih autobiografija te je na stranicama *Autobiografije hrvatskih pisaca* Vinka Brešića predstavljen tekstom *Fragmenti iz moje nenapisane autobiografije* (Brešić, 1997: 591–598). Status, važan u procesu književne kanonizacije, reprezentiran je u korpusu najvažnijih nositelja nacionalne književnosti u *Leksikonu hrvatskih pisaca*, objavljenom 2000. *(Leksikon hrvatskih pisaca*, *Pisci* 2000: 290), gdje je predstavljen i Ivakićev životopis, žanrovski raspon njegova književnoga korpusa, interpretacija tematsko-stilskih osobina opusa, valorizacija i književnopovijesna pozicija te bibliografija prvotisaka i djela, objavljenih u prestižnim edicijama. U *Leksikonu hrvatske književnosti*, što se referira na korpus *Djela*, objavljenom 2008., nalazimo među reprezentativnim djelima hrvatske književnosti leksikonsku natuknicu vezanu uz Ivakićevu zbirku novela i pripovijedaka *Knjiga od žena i od ljubavi* 1914. (*Leksikon hrvatske književnosti*, *Djela* 2008: 335–336). Općenito uzevši, upis u enciklopedijska i leksikonska izdanja kao mjesta pamćenja socioprofesionalno je, institucionalno i nacionalno priznanje, kojim se utvrđuje važnost znamenitih i zaslužnih osoba u kulturnom pamćenju značajnih u procesu oblikovanja pozitivnih autoprezentacija i učvršćivanja identiteta nacionalne zajednice, a Joza Ivakić memoriran je kao jedan od važnih aktera u hrvatskom kulturnom i književnom polju.

Da je Ivakićevo književno stvaralaštvo prelazilo granice hrvatskoga jezičnog prostora, potvrđuju prijevodi na češki, slovački, slovenski i njemački jezik, poticajni za komparatistički kanon i njemu svojstvenu metodu komparacije, a ujedno su pospješili kulturno posredovanje i zbližavanje kultura drugih naroda kao i prezentaciju hrvatske književnosti izvan hrvatskoga govornog područja. Jan Hudec preveo je *Inoče* na češki pod naslovom *Sokyne,* objavljene 1922. u Biblioteci *Centrum* nakladnika Franza Švejde (Knihovna našich i cizich seću) u Pragu, a *Novosti* 25. rujna 1922. najavljuju njihovu izvedbu u kazalištu *Urania* i *Švandovom divadlu* na Smichovu u Pragu. Jan Hudec preveo je na češki i *Majstoricu Ružu*, a na njemački Karlo Spiller. *Inoče* je na njemački

preveo Rudolf Kraus. Iztok Ilich preveo je na slovenski nekoliko Ivakićevih proznih djela kao što su *Maćuva* / *Mačeha, Bračne radosti* / *Zakonske radosti, Otrov* / *Strup, Baba Joska* / *Babica Joska* i *Majstor Ilija* / *Mojster Ilija* te su objavljene u knjizi *Slavonske slike* 1973. (J. Kozarac, I. Kozarac i Ivakić 1973). Na njemački je preveden Ivakićev *Hrvatski dom, iz anala jedne varošice* / *Das kroatische Heim: aus den Annalen einer Kleinstadt* te objavljen u 67. knjizi edicije *Kleinbuchreiche Südost* 1944. u Beču.

Izdavaštvo iznovljava tekstove koji su prošli ispit vremenskoga suda te su 1974. u zbirci *Slavonijo, zemlja plemenita* (J. Kozarac, I. Kozarac i Ivakić 1974) uz izabrane proze Josipa Kozarca i Ivana Kozarca, našli svoje mjesto naslovi Joze Ivakića *Didak i baka, Otrov* te *Mlada žena* u izboru Miroslava Vaupotića.

Vrednovanje u kanonu složen je proces u koji su uključeni književni, kritički, znanstveni, kulturni i društveni diskurs. Kritički se diskurs o Ivakiću kretao između apologetskih, prigodnih, pohvalnih i polemički negativno intoniranih prosudbi te se nije pokazao pouzdanim u kanonizaciji Joze Ivakića. Društveni se diskurs s vremenom mijenjao, Joza Ivakić u njemu je lavirao. Etnički tranzicijski neoromantizam 90. godina XX. stoljeća revidirao je kanon otvorivši prostora manjim i osrednjim piscima uz književne velikane. Rekanonizacija 90. godina XX. stoljeća kao i postmodernističke tendencije, usmjerene na dehijerarhizaciju i dekanonizaciju s osloncem na ekleticizmu, relativizmu i pluralizmu, sklone su odbacivanju velikih priča i velikih pisaca (Kalanj 1999: 23–40) i time su pogodovale kanonski nepotvrđenim piscima. Prema Foucaultu u kanonu, „knjižnici bez hijerarhije", ima mjesta za sve. Pitanje je koji će se tekst ,,oživljavati" izvlačenjem iz latentne faze, u kakvu će kombinatoriku stupiti, na koji će se način dekonstruirati kanonizirana značenja i što je najvažnije staviti u optjecaj aktualnoga čitanja.

Revizija naslijeđenoga kanona provodila se 90-ih godina uz revitalizaciju određenih tradicija kritički pristupajući recepcijskim načelima tvorbe kanona. Kritička recepcija potvrđuje nove paradigme, oživljene tradicije i vrijednosti iz prošlosti dovodeći u pitanje institucionalizirani kanon čuvan u akademskoj i interpretativnoj zajednici. U oblikovanju kanona sudjeluju zaborav i revizijsko pamćenje vezano uz samorazumijevanje književnosti te ,,oživljavanje" tekstova izvlačenjem iz latentne faze. Tekstovi se ponovno otkrivaju, izvlače iz zaborava, ,,dekonstruiraju" se njihova kanonizirana značenja, revitaliziraju i stavljaju u optjecaj aktualnoga čitanja i interpretacije te u povijesni tijek

matične književnosti. Kanon otkriva kreativan susret tradicije i sadašnjosti. Kanonizaciji Joze Ivakića pridonio je antologijski status novela *Otrov, Didak i baka, Maćuva, Gospodična Jelica, Hrvatski dom, Sestra* i *Baba Joska,* objavljenih u izabranim djelima te u respektabilnom nakladničkom nizu *Pet stoljeća hrvatske književnosti,* što ga je izdavala Matica hrvatska i nakladnička kuća *Zora* u Zagrebu od 1962. do 1990., a Ivakić se našao u 68. knjizi objavljenoj 1980. s Isom Kršnjavim, Isom Velikanovićem i Živkom Bertićem. Visoki su kriterij u vrednovanju i probiru selektora i urednika Miroslava Vaupotića podnijele, ugledavši svjetlo dana u navedenoj ediciji, *Maćuva, Sestra, Mlada žena, Didak i baka, Gospodična Jelica, Hrvatski dom, Otrov, Uspomene, Uspomene na Ivana Kozarca* i *Fragmenti iz moje nenapisane autobiografije* (Kršnjavi, Velikanović, Bertić i Ivakić 1980: 589–606).

Iznovljeni se Joza Ivakić javlja u još dva nakladnička niza Slavonske naklade *Privlačica* iz Vinkovaca – *Slavonica*, *Prinosi Slavonije hrvatskoj književnosti i povijesti* te u ediciji *Riječ* Biblioteke *Croatica*. U 54. knjizi XI. kola *Slavonice* iz 1994. godine pod naslovom *Pripovijesti – Inoče* priređivač Miroslav Slavko Mađer probrao je prozne tekstove *Maćuva, Didak i baka, Gospodična Jelica, Otrov,* pretisak *Inoča* i *Fragmente iz moje nenapisane autobiografije (Uspomene iz vinkovačke gimnazije*). Priređivačica Julijana Matanović u *Izboru iz djela* Joze Ivakića u 79. knjizi IV. kola Biblioteke *Croatica* iz 2000. godine izabire *Maćuvu, Sestru, Mladu ženu, Didaka i baku, Gospodičnu Jelicu, Šogoricu, Mati, Snaju i svekrvu, Otrov, Janjinu udaju, Inoče, Komad u 3 čina, Uspomene na Ivana Kozarca, Nad grobom Ivana Kozarca* i *Fragmente iz moje nenapisane autobiografije*. U njezinu izboru evidentna je Ivakićeva književna angažiranost oko malih ljudi, a posebice ženskoga pitanja jer već samim naslovima naglašava obiteljske uloge likova žena i analizira njihov suodnose u patrijarhalnom okruženju tradicijskoga i malograđanskoga života, čime se čitateljima reprezentira Ivakićev habitus te priziva feminističko čitanje i kritiku njegovih proznih i dramskih djela u kojima posvjedočuje da likove nije klišejizirao, nego ih je predstavio u širokom rasponu od *femme fragile* do *femme fatale*, od patnica i žrtava patrijarhata preko erotski oslobođenih zavodnica do nimfomanki.

Možemo načiniti listu reprezentativnih naslova u pet izdanja izabranih djela Joze Ivakića: prvo mjesto neosporno pripada *Didaku i baki* te *Otrovu,* koji su zastupljeni u svih pet zbirki izabranih djela, slijedi na drugom mjestu *Maćuva,* koja se javlja u četiri izbora, treće mjesto dijele *Gospodična Jelica, Mlada*

žena i *Sestra* s tri objave, na četvrtom su mjestu *Hrvatski dom* i *Baba Joska* zastupljene u dvjema zbirkama izabranih djela te se na posljednjem, ali ne manje važnom mjestu nalaze s po jednim izborom *Šogorica, Mati, Snaja i svekrva, Janjina udaja, Majstor Ilija, Ruža Golubićka, Bračne radosti, Pomršeni računi, Otrgnuta grana* i *Poslije deset godina.* U navedenim je nakladničkim nizovima i izabranim djelima ime Joze Ivakića povezano s reprezentativnim tekstovima, odnosno opusom vođenim estetskim kriterijima i autoritetom sebi svrhovite umjetnosti stoga je logičan izbor da ga u *Antologiju hrvatske kratke priče* uvrštava 2001. književni povjesničar i antologičar Miroslav Šicel te reprezentira naslovom *Didak i baka* (Šicel 2001: 131–134). Iznovljena čitanja izabranih djela, prisutnost u povijestima hrvatske književnosti, antologiji hrvatske kratke priče i zbirci autobiografija hrvatskih književnika potvrda su kanonizacijskoga procesa i pozicioniranja Joze Ivakića u hrvatskom književnom kanonu.

Uz prošireni hrvatski nacionalni književni kanon 90-ih godina XX. stoljeća, javila se potreba za verificiranjem u književnoznanstvenom kanonu s pozivom na autoritet znanstvenika i stručnjaka koji su ovladali stručnim znanjima i znanstvenom metodologijom te kao profesionalci s velikim iskustvom čitanja književnih i teorijskih tekstova s elitne pozicije nositelja znanja, kompetentno vladaju znanstvenim, kritičkim i racionalnim diskursom, profesionalnim žargonom, jezikom struke i metajezikom. U tom smislu iz korpusa oko 280 bibliografskih jedinica o Jozi Ivakiću izdvojiti nam je respektabilne znanstveno utemeljene članke Miroslava Šicela, Miroslava Vaupotića, Branka Hećimovića, Antonije Bogner-Šaban, Krešimira Nemeca i drugih koji na znanstvenim temeljima prosuđuju o mjestu Joze Ivakića u kanonu.

Anica Bilić, autorica ovoga članka, svojim je doktorskim radom, objavljenim u monografiji *Književni i kazališni rad Joze Ivakića* 2008., propitala je li on mali, regionalni, zavičajni pisac analitički obuhvativši korpus objavljenih novela i pripovijedaka, dvaju romana, pet drama, nekoliko jednočinki, četrdesetak kazališnih režija, dvije filmske režije i scenarija, brojne prijevode stranih dramskih djela te opsežan kritičarski, kazališno-recenzentski, književnopovijesni i publicistički rad s tristotinjak naslova, objavljenih u periodičkim publikacijama (Bilić 2008: 349–350). Zahvaljujući antologijskim novelama i pripovijetkama *Otrov, Didak i baka, Maćuva, Gospodična Jelica, Hrvatski dom* i još nekolicinom kao i do danas izvođenim dramskim djelima *Inočama, Majstorici Ruži, Pouzdanom sastanku* i *Vrzinu kolu,* Ivakić se statusno situirao i kanonski pozicionirao premda mu je bio predodređen paralelni kanon regionalne knji-

ževnosti kao autoru slavonističkih tekstova unutar panonskoga diskursa, kojim premašuje regionalne granice te je donoseći univerzalno i svevremensko dosegnuo točku kristalizacije u književnoj vječnosti sadržanoj u hrvatskom nacionalnom kanonu. Sagledavanjem cjelokupnoga književnoga i kazališnoga rada povisila mu se pozicija s argumentiranim dokazima da nije mali pisac te da je svojim kazališnim radom unaprijedio hrvatsko glumište obogativši repertoar svojim dramskim djelima kao i prijevodima djela stranih autora te postavljanjem na scenu četrdesetak djela u vlastitoj režiji, a posebice kazališnim pedagoškim i lektorskim radom u *Državnoj glumačkoj školi* u Zagrebu kao i kazališnom arhivistikom. Europska je književna i teatrološka kretanja poznavao i nastojao približiti hrvatskoj kulturi moderniziranjem književnih i kazališnih postupaka, osobito cijeneći skandinavsku dramaturgiju i redateljske postupke Stanislavskoga. Uključio se aktivno u kanonizaciju Josipa Kozarca dokazivanjem kako je riječ o vrhunskom homogenom hrvatskom realistu te je publicirao i popularizirao književna djela prerano preminula Ivana Kozarca. Izniman je doprinos dao hrvatskoj kulturi svojim uredničkim, prosvjetnim, kritičarskim i političkim radom te bio aktivan sudionik javnoga života u tiskovinama, kazalištu, filmskoj umjetnosti i brojnim kulturnim događajima kao što su javna predavanja, matineje i sl. Kulturni kapital, kojega je stekao vlastitim zalaganjem i ogromnim radom, klasična i filološka naobrazba, poznavanje njemačkoga i klasičnih jezika, priskrbili su mu kvalifikacije i ugled agilnoga modernoga intelektualca koji je bio angažiran u poboljšanju položaja hrvatske nacije i kulture.

Na kraju praćenja kanonizacijskoga procesa Joze Ivakića treba skrenuti pozornost na obrazovni sustav kao najsigurniji kanonizacijski put s garancijom čitanosti koji jamči institucionalno učvršćivanje i stabilizaciju kanona kroz kurikul hrvatskoga jezika, čitanke i lektirne naslove, potom kroz studijske programe. Joza Ivakić nije ušao u školski ili pedagoški, a ni lektirni kanon. Školska književnost i didaktički aspekti kanonskih tekstova moraju biti adekvatni obrazovnim zadacima nastave Hrvatskoga jezika i primjereni potrebama školske interpretacije. Kako pedagoški kanon inzistira na reprezentativnim tekstovima s didaktičkim potencijalom, pogodnim za eksplikaciju poetike i estetike, Ivakićev roman *Kapelan* mogao bi poslužiti za metodički i stilistički predložak te ogledni uzorak društvenoga romana međuraća u kurikulu nastavnoga predmeta Hrvatskoga jezika za gimnazije i srednje škole budući da je podatan za školsku interpretaciju te s obzirom da na razini književnoga

postupka eksplicira poetiku žanra i da je prikladan za analizu na razini svijeta teksta (Šabić 2021: 484) uspostavljanjem analogija između književne i izvanknjiževne zbilje, čime djeluje poticajno na razvoj kreativnoga i kritičkoga mišljenja. Jedan od antologijskih naslova bio bi vrijedan uzorak seoske novele i pripovijetke te oprimjerenje slavonske regionalne književnosti, a *Inoče* kao primjer hrvatskoga pučkoga teatra s afirmativnim vrijednostima i jakom odgojnom dimenzijom izdašne su u implementaciji etičkoga čitanja i utvrđivanja moralnih principa zajednice, ali i u lingvostilističkoj i dijalektnoj analizi te u ilustraciji odnosa standardnoga idioma i slavonskoga dijalekta. Obrazovne politike trebale bi voditi računa o većoj zastupljenosti književnih predstavnika iz Slavonije kao i slavonskoga dijalekta u nastavi (Bilić 2020: 27–44). Pomaka ima te su se na Portalu *e-lektira* našle *Pripovijetke – Uspomene* Joze Ivakića s antologijskim tekstovima: *Maćuva, Sestra, Mlada žena, Didak i baka, Gospodična Jelica, Hrvatski dom, Otrov, Uspomene na Ivana Kozarca* i *Fragmenti iz moje nenapisane autobiografije*.

ZAKLJUČAK

Stečeni institucionalizirani kulturni kapital u obliku završena formalnoga visokoškolskoga studija klasične filologije i slavistike s diplomom kao potvrdom obrazovne kvalifikacije priskrbio je Jozi Ivakiću status prosvjetnoga djelatnika u zvanju gimnazijskoga profesora, međutim želio je političkim angažmanom i književnim radom ojačati svoj institucionalizirani kapital, proširiti društveni kapital i participirati u književnom polju. U korespondenciji, koja se čuva u Arhivu Odsjeka za povijest hrvatske književnosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti u Zagrebu i Zbirci rukopisa Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu, razabiremo mrežu njegovih poznanstava i kontakata, kojima je širio profesionalne i prijateljske veze, razvijao mrežu suradnika, potvrđivao članstvo u udrugama i suradnju u novinama i časopisima s tendencijom što boljega pozicioniranja u kulturnom i književnom polju. Uglavnom se radilo o dobro pozicioniranim osobama u društvenoj hijerarhiji i ekspertima u strukovnim udrugama kao što su Društvo hrvatskih književnika te Matica hrvatska koje sudjeluju u profiliranju kulturnoga i književnoga polja.

U književnom polju nije Ivakić zauzeo dominantnu poziciju jer je ušao na mala vrata kao siromašno siroče bez roditelja došavši iz provincije. Obrazovanje, talent i umjetničke preferencije bili su jedini aduti za uspješno plasiranje u društvenom, obrazovnom, kulturnom, književnom i kazališnom polju u vremenu kada su prevelike socijalne razlike onemogućavale uspinjanje na društvenoj ljestvici, pogotovu s dna. Morao je prihvatiti pravila simboličkoga nasilja dominantnih do određene granice te se 1912. jasno ograđuje: „ne ću i ne mogu da pišem po narudžbi. Ja ću pisati onako kako ja mislim, da je dobro, pa makar to bilo i pogrješno po mišljenju naših estetičara, koji sad bilo u „Matici" bilo u Književ. društvu posve slučajno vladaju i koji već poradi toga, što tamo slučajno vladaju, ne moraju biti nepogrješivi."[14] U konačnici ostao je vjeran svojemu primarnom habitusu. To dokazuje njegova književna tematski dosljedna veza sa suvremenom slavonskom ruralnom sredinom početnih godina XX. stoljeća, obilježenom tradicijskom (seljačkom, narodnom, pučkom) kulturom i životom, koju donosi realističkom, katkad i naturalističkom metodom uz objektivno pripovijedanje s fatalističkim prihvaćanjem simboličke nužnosti što puku nameće njihov submisivni položaj s dna društvene ljestvice zbog čega je viziji puka imanentna patnja i simbolično lišavanje te priznavanje legitimnosti ekonomske i kulturne dominacije povlaštenih i elitne kulture zbog čega je Ivakić u javnom životu zauzimao stav aktivističkoga, agilnoga, angažiranoga intelektualca koji se zalaže za razumijevanje položaja najnižega, a najbrojnijega društvenoga sloja. Prema Bourdieu simbolično nasilje očituje se u prihvaćanju moći dominantnih i postojećega vladajućega poretka kao prirodnoga iz neznanja ili (ne)svjesnoga priznanja njegove legitimnosti iz nemoći, a rezultira podređenim položajem niže rangirana donjega i srednjega sloja. S dozom humora, ironije i satire, odnosno distance Ivakić pristupa književnoj reprezentaciji likova malograđana kao predstavnika prijelazne sredine između sela i grada, koji oponašaju kulturu dominantnih kao nadmjestak. Niži slojevi zatečeni u pozi tranzicije pokušavaju imitirati sloj viši od svojega te usvajati njihove manire pridonoseći diferencijaciji, pritom izazivaju podsmjeh zbog neukusnoga falsifikata vrijeđajući dobar ukus ili burdijeovski rečeno legitimni ukus dominantnih koji se iz pozicije elitne kulture s omalovažavanjem i podcjenjivanjem odnose prema tradicijskoj i malograđanskoj

[14] Pismo Joze Ivakića Branku Drechsleru/Vodniku, Sušak, 7. srpnja 1912., Književna ostavština Branka Vodnika. Arhiv Odsjeka za povijest hrvatske književnosti HAZU, Zagreb. Signatura: HR-AHAZU-KN-225.

kulturi. Ivakić je nastojao tematiziranju tradicijskoga života i ruralne tematike pridati estetske vrijednosti, što mu je uspjelo u antologijskim novelama i pripovijetkama, a u kazalištu približavajući pučku i građansku dramu visokoj drami, što su kritičari u povodu njegova imenovanja za dramaturga Kraljevskoga zemaljskoga hrvatskog kazališta u Zagrebu 1920. zlonamjerno komentirali da će poseljačiti kazalište. S obzirom na uspjeh postignut u izvedbama svojih dramskih tekstova pogodio je popularni ukus te se profilirao u pisca i redatelja narodnoga usmjerenja u kazalištu i ranoj hrvatskoj kinematografiji, gdje je edukativnim filmovima *Birtija* i *Grješnice* kao scenarist i redatelj iznio u tom novom mediju akutnu problematiku sela, alkoholizam i ilegalni pobačaj te s njim povezanu bijelu kugu ili „manjak naroda" uslijed smanjenoga nataliteta. Zastupao je narodnosnu ideju u promišljanju uloge književnosti i kazališta u društvu, a nadahnuće i poticaje crpio iz političkoga polja, u kojemu su dominirali Stjepan i Antun Radić s programom Hrvatske seljačke stranke. Intelektualni kapital investirao je u više polja uz prosvjetno i akademsko polje pri čemu dolazi do preusmjeravanja u književno i političko polje u kojemu je razvijao kritičko mišljenje prema polju moći te lavirao između akademskoga, političkoga i kulturnoga polja, a zbog kritičkoga mišljenja, političkih stavova i kulturnoga djelovanja često je bio premještan s radnoga mjesta. Ivakić se nije želio uključiti u red avangardnih književnika niti dekadentnih intelektualaca.

Zaključno utvrđujemo da je, unatoč nedostatku ekonomskoga kapitala te oskudnom društvenom kapitalu s početka karijere, Joza Ivakić na tržištu rada iskoristio svoj obrazovni kapital te se, usprkos brojnim problemima, izborio za status gimnazijskoga profesora. U profesionalnom životu bavio se različitim aktivnostima i participirao u obrazovnom, političkom, kulturnom i književnom polju, što mu je omogućilo stvoriti kulturni i simbolički kapital. Književnim radom nastojao se uključiti u skupinu nacionalno značajnih pisaca, a kulturnim i političkim radom potvrdio se društveno angažiranim intelektualcem. Literarna darovitost i svestranost omogućili su mu rad u središnjoj nacionalnoj kazališnoj ustanovi te djelovati u Zagrebu, središtu hrvatskoga kulturnoga i književnoga života, zbog čega se uspio i kanonski pozicionirati u hrvatskoj književnoj historiografiji te pokazati vlastitim primjerom kako se isplati uporno raditi i boriti za svoje mjesto u kulturnom i književnom polju i pri tome dati nesebičan i izniman doprinos dobrobiti hrvatske književne i kulturne zajednice zbog čega ima zasluženo mjesto u kulturnom pamćenju.

ARHIVSKI IZVORI

Dva pisma Joze Ivakića Đuri Šurminu, Vinkovci, dne 20. lipnja 1910., Sušak, dne 7. rujna 1913. (rukopis), Nacionalna i sveučilišna knjižnica, Zagreb, Zbirka rukopisa i starih knjiga, Korespondencija, R 5896b.

Službenički list, Pismohrana Odsjeka za povijest hrvatskoga kazališta HAZU, Arhiv Odsjeka za povijest hrvatskoga kazališta HAZU, Zagreb, br. 8204.

Književna ostavština Branka Vodnika (korespondencija, rukopis). Arhiv Odsjeka za povijest hrvatske književnosti HAZU, Zagreb. Signatura: HR-AHAZU-KN-225.

Književna ostavština Milana Begovića (korespondencija, rukopis). Arhiv Odsjeka za povijest hrvatske književnosti HAZU, Zagreb. Signatura: HR-AHAZU-KN-16.

IZVORI

Ivakić, Joza. 1912. *Selo i varoš,* Pripovijetke. Suvremeni hrvatski pisci. Redovita izdanja Društva hrvatskih književnika, knj. 23. Zagreb.

Ivakić, Joza. 1914. *Selo u hrvatskoj književnosti*. Izdanje Đuke Trbojevića. Riječka dionička tiskara. Rijeka.

Ivakić, Joza. 1922. *Sokyne.* Prijevod *Inoča* na češki jezik. Biblioteka Centrum. Nakladnik Franz Švejd. Prag.

Ivakić, Joza. 1936. *Slavonija zemlja plemenita, Pripovijesti.* Suvremena knjižnica Matice hrvatske, I. kolo, knj. 3. Izdanje Matice hrvatske. Zagreb.

Ivakić, Joza. 1994. *Pripovijesti – Inoče.* Slavonica, Pronosi Slavonije hrvatskoj književnosti i povijesti, Popularna biblioteka, 54. knj., XI. kolo. Slavonska naklada Privlačica. Vinkovci.

Ivakić, Joza. 2000. *Izbor iz djela.* Prir. Matanović, Julijana. Biblioteka *Croatica*, Izdavač Riječ, IV. kolo, knj. 79. SN Privlačica. Vinkovci.

Kozarac, Josip, Kozarac, Ivan, Ivakić, Joza. 1973. *Slavonske slike*. Prir. Vaupotić, Miroslav. Preveo na slovenski jezik Ilich, Iztok. Gubčeva knjižnica, Ljubljana, Partizanska knjiga, Zagreb, Založba Spektra. Ljubljana – Zagreb.

Kozarac, Josip, Kozarac, Ivan, Ivakić, Joza. 1974. *Slavonijo, zemljo plemenita,* Izabrana proza. Prir. Vaupotić, Miroslav. Knjižnica Matija Gubec, Partizanska knjiga, Ljubljana, Spektar, Zagreb. Ljubljana – Zagreb.

Kršnjavi, Iso, Velikanović, Iso, Bertić, Živko, Ivakić, Joza. 1980. *Izabrana djela.* Pet stoljeća hrvatske književnosti, knj. 68. Nakladni zavod Matice hrvatske. Zagreb.

Šicel, Miroslav. 2001. *Antologija hrvatske kratke priče*. Disput. Zagreb.

LITERATURA

Bilić, Anica. 1998. „Slavonsko selo u književnim djelima Joze Ivakića“. Okrugli stol *Joza Ivakić i pučki teatar u Slavoniji*, Zbornik, 3. Dani Josipa i Ivana Kozarca. SN Privlačica. Vinkovci, str. 9–24.

Bilić, Anica. 2006. „Joza Ivakić i dijalekti“. *Šokačka rič 3*, Zbornik radova sa Znanstvenoga skupa *Slavonski dijalekt*. Zajednica kulturno-umjetničkih djelatnosti Vukovarsko-srijemske županije. Vinkovci, str. 145–172.

Bilić, Anica. 2006. „Slavoničnost dramskih djela Joze Ivakića, Tijelo, riječ i prostor u hrvatskoj drami i kazalištu“. *Krležini dani u Osijeku 2005*. Zavod za povijest hrvatske književnosti, kazališta i glazbe HAZU, Odsjek za povijest hrvatskoga kazališta, Zagreb, Hrvatsko narodno kazalište u Osijeku, Filozofski fakultet, Osijek. Zagreb – Osijek, str. 186–200.

Bilić, Anica. 2008. *Književni i kazališni rad Joze Ivakića.* Posebna izdanja XVIII., Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Centar za znanstveni rad u Vinkovcima. Zagreb – Vinkovci.

Bilić, Anica. 2020. „Jezična i književna zavičajnost kao didaktički izazov – pogled iz areala staroštokavštine i akuta“. *Didaktički izazovi III., Didaktička retrospektiva i perspektiva, Kamo i kako dalje?* Zbornik radova s Međunarodne znanstvene konferencije. Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Centar za znanstveni rad u Vinkovcima. Osijek, str. 27–44.

Brešić, Vinko. 1997. *Autobiografije hrvatskih pisaca*. AGM. Zagreb.

Brešić, Vinko. 2003. „Slavonska književnost i novi regionalizam“. *Umjetnost riječi*, god. XLVII., br. 4., str. 213–271.

Brleković, Josip. 2017. „Mecene i dobrotvori Matice hrvatske“. *Kolo*, 3.

Bogner-Šaban, Antonija. 1981. „Književna nagrada iz Zaklade Dušana Kotura“. *Kronika Zavoda za književnost i teatrologiju JAZU*, 7, 20, str. 105–112.

Bogner-Šaban, Antonija. 1982. „Demetrova nagrada“. *Dani hvarskog kazališta*, Hrvatska dramska književnost i kazalište u međuratnim godinama, Eseji i građa o hrvatskoj drami i teatru. Književni krug Split. Split, str. 338–351.

Bogner-Šaban, Antonija. 1998. „Zagrebački kazališni dani Joze Ivakića“. Okrugli stol *Joza Ivakić i pučki teatar u Slavoniji*, Zbornik 3. Dani Josipa i Ivana Kozarca. SN Privlačica. Vinkovci, str. 25–51.

Bogner-Šaban, Antonija. 1997. „Osječke godine Joze Ivakića“. *Kazališni Osijek*, AGM, HNK/Osijek, Hrvatsko društvo kazališnih kritičara i teatrologa. Zagreb, str. 199–222.

Bourdieu, Pierre. 1977. *Outline of a Theory of Practice.* Cambridge University Press. Cambridge.

Bourdieu, Pierre. 1986. „The Forms of Capital“. *Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education*, Ed. Richardson, J. G. Greenwood Press. New York, p. 241–258.

Bourdieu, Pierre, J. D. Wacquant Loic. 1992. *An Invitation to Reflexive Sociology*. The University of Chicago Press. Chicago.

Bourdieu, Pierre, 1990. *In Other Words: Essays Towards a Reflexive Sociology.* Standford University Press. Standford, Ca.

Bourdieu, Pierre. 1993. *Sociologiy in Question*. London, New Delhi.

Burdije, Pjer. 2003. *Pravila umetnosti: geneza i struktura polja književnosti*. Novi Sad.

Deželić, Velimir St. 1925. *Znameniti i zaslužni Hrvati te pomena vrijedna lica u hrvatskoj povijesti od 925–1925. Prigodom proslave 1000-godišnjice Hrvatskoga Kraljevstva*. Zagreb.

Frangeš, Ivo. 1987. *Povijest hrvatske književnosti.* Nakladni zavod Matice hrvatske, Zagreb / Cankarjeva založba, Ljubljana. Zagreb–Ljubljana.

Hećimović, Branko. 1968. „Hrvatska dramska književnost između dva rata". *Rad JAZU* 353. Zagreb, str. 111–319.

Hećimović, Branko. 1979. „Hrvatska komediografija od Nalješkovića i Držića do naših dana i Brešana". *Dramaturški triptihon.* Hrvatsko društvo kazališnih kritičara i teatrologa, Teatrologijska biblioteka. Zagreb, str. 5–81.

Ivakić, dr. Branimir. 1936. „Joza Ivakić – pjesnik sela i varoši". Ivakić, Joza. *Slavonija zemlja plemenita*, Pripovijesti. Suvremena knjižnica Matice hrvatske, kolo I., knj. 3. Izdanje Matice hrvatske. Zagreb, str. V–XXVIII.

Jelčić, Dubravko. 1997. *Povijest hrvatske književnosti.* Naklada P. I. P. Pavičić. Zagreb.

Ježić, Slavko. 1993. *Hrvatska književnost od početaka do danas 1100–1941.* Grafički zavod Hrvatske. Zagreb. [pretisak iz 1944.]

Joza Ivakić i pučki teatar u Slavoniji. 1998. Okrugli stol, 3. Dani Josipa i Ivana Kozarca, Zbornik. SN Privlačica. Vinkovci.

Kalanj, Rade. 1999. „Postmodernost i kaos". *Socijalna ekologija*, vol. 8, no. 1–2, str. 23–40.

Kalanj, Rade. 2002. „Pierre Bourdieu. Sociologija i angažman". *Socijalna ekologija*, vol. 11, no. 1–2, str. 97–113.

Korać, Stanko. 1972. „Joza Ivakić: Kapelan". *Hrvatski roman između dva rata 1914. – 1941.*, Rad JAZU, knj. 362. Zagreb, str. 342–348.

Kovač, Ante. 1919. „Joza Ivakić: *Kapelan*". *Savremenik*, str. 571.

Leksikon hrvatske književnosti, *Djela.* 2008. Školska knjiga. Zagreb.

Leksikon hrvatskih pisaca, *Pisci*. 2000. Školska knjiga. Zagreb.

Mađer, Miroslav. 1994. „Joza Ivakić (1879.–1932.)". Ivakić, Joza. *Pripovijesti – Inoče.* Slavonica, prinosi Slavonije hrvatskoj književnosti i kulturi, XI. kolo, knj. 54. SN Privlačica. Vinkovci, str. 137–138.

Maraković, Ljubomir. 1925. „Porota za podjeljenje Demetrove nagrade". *Hrvatska prosvjeta,* 12, I., str. 31–32.

Matanović, Julijana. 2000. „Predgovor". Ivakić, Joza, *Izbor iz djela.* Biblioteka *Croatica*, Izdavač Riječ, IV. kolo, knj. 79. SN Privlačica. Vinkovci, str. 7–16.

Nemec, Krešimir. 1998. *Povijest hrvatskog romana od 1900. do 1945. godine.* Znanje. Zagreb.

Od protomodernizacije do modernizacije školstva u Hrvatskoj I.: Zakonodavni okvir. 2007. Prir. Horbec, I., Matasović, M. i Švoger, V. Hrvatski institut za povijest. Zagreb.

Prohaska, Dragutin. 1921. *Pregled savremene hrvatsko-srpske književnosti.* Zagreb.

Solar, Milivoj, 2000. „Paradigme povijesti književnosti". Solar, Milivoj. *Granice znanosti o književnosti.* Naklada P. I. P. Pavičić. Zagreb, str. 248–259.

Šabić, Marijan. 2021. „Odnos književnog kanona i nacionalne kulture u nastavi književnosti". *Napredak*, vol. 142, no. 4, str. 482–491.

Šicel, Miroslav. 1966. *Pregled novije hrvatske književnosti*. Matica hrvatska. Zagreb.

Šicel, Miroslav. 1978. *Povijest hrvatske književnosti*, *Književnost moderne,* knj. 5. Liber – Mladost. Zagreb.

Šicel, Miroslav. 1980. „Slavonska dramska književnost u razdoblju moderne". Znanstveni skup *Pučki teatar,* Zbornik referata. Vinkovci, str. 67–75.

Tomašić, Stanko. 1932.a. „'Naše je prošlo!' Jozi Ivakiću". *Vidik*, god. I., br. 7–8, str. 222–223.

Tomašić, Stanko. 1932.b. „Moj profesor Joza Ivakić". *Novosti,* god. XXVI., br. 278–284, Zagreb, str. 6, 7, 10, 11, 13.

Vaupotić, Miroslav. 1980. „Joza Ivakić, Predgovor". Kršnjavi, Iso, Velikanović, Iso, Bertić, Živko, Ivakić, Joza. *Izabrana djela.* Pet stoljeća hrvatske književnosti, knj. 68. Nakladni zavod Matice hrvatske. Zagreb, str. 589–606.

Vaupotić, Miroslav. 1974. *Slavonijo, zemljo plemenita.* (Prozno djelo Josipa Kozarca, Ivana Kozarca i Joze Ivakića). Kozarac, Josip, Kozarac, Ivan, Ivakić, Joza. *Slavonijo, zemljo plemenita.* Knjižnica Matija Gubec, Spektar – Partizanska knjiga. Zagreb – Ljubljana, str. 291–295.

MREŽNI IZVORI

Ivakić, Joza. *Hrvatska enciklopedija*, *mrežno izdanje.* Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2013. – 2024. <https://www.enciklopedija.hr/clanak/ivakic-joza> (pristupljeno 2. lipnja 2020.)

Ivakić, Joza, *Hrvatski biografski leksikon* (lzmk.hr) (pristupljeno 2. lipnja 2020.)

Kulturni kapital. http://struna.ihjj.hr/naziv/kulturni-kapital/25118/ (pristupljeno 2. lipnja 2020.)

SITUATING JOZA IVAKIĆ IN TERMS OF STATUS AND POSITIONING OF THE AUTHOR IN THE CANON

Joza Ivakić, Professor of Classical Philology and Slavic Languages, experienced numerous ob stacles and problems as an education worker, which included *inter alia* frequent geographical transfers: Zemun (1901 – 1902), Zagreb (1902 – 1903), Bjelovar (1903 – 1904), Karlovac (1904 – 1909), Vinkovci (1909 – 1911), Sušak (1911 – 1915), Osijek (1915 – 1917) and Zagreb (1917 – 1932). Such extensive experience, including both the concrete experience he acquired as an education worker and his practical teaching experience, provided the author with a creative basis for his literary work. More precisely, Ivakić integrated it into his literary representations of gymnasium professors and female teachers as characters, and in his literary representation of the

state of the education system in Croatia before the First World War and in the period between the two world wars.

The paper follows the dynamic process of canonisation of Joza Ivakić based on the effects of his literary discourse and the ideas communicated through his work from the aspect of literary historiography, literary criticism and literary science as well as culture and society, and depicts his position in the Croatian literary canon.

In terms of the history of literature and research, the focus is placed on the female teachers appearing as characters in his novell a called *Gospodična Jelica* (*Savremenik*, 1908) and his novel called *Kapelan* (1919), in which Ivakić, by creating the characters of female teachers Jelica Rajković and Slavka Tavrić, gave his contribution to the literary stream started by Ivan Perkovac when he structured a character that represents a 19th century female teacher, namely Marta Božić (*Stankovačka učiteljica,* 1871), which was later also followed by August Šenoa with his Branka Kunović (*Branka*, 1881), Ksaver Šandor Gjalski with his Đurđica Agić (*Đurđica Agićeva*, 1889), etc. In his novel *Kapelan* (1919), Ivakić gives a critical overview of the state of the education system and the status of educational workers, and he examines their role and mission by introducing into his work an entire gallery of characters from the faculty room of a gymnasium, including productive and reproductive intellectuals, semi-intellectuals and failed intellectuals who, despite their profession and social status, cannot be considered as intellectuals.

Key words: education worker status; a character representing an intellectual; a character representing a teacher; canonisation; Croatian literary canon